

Κείμενο

[Χαρακτηριστικά του ρατσισμού]

Ο ρατσισμός, παρ' όλο που εμπεριέχει πάντοτε το στοιχείο της προκατάληψης, δεν είναι απλή **προκατάληψη**, όπως και κάθε προκατάληψη δεν είναι ρατσισμός. Ωστόσο, η προκατάληψη μπορεί εύκολα να μετατραπεί σε κοινωνική διάκριση. Για παράδειγμα, ορισμένοι λευκοί διακατέχονται από την προκατάληψη πως όλοι οι Αφρικανοί είναι επιθετικοί, με αποτέλεσμα να μην τους δέχονται ως ενοικιαστές. Άλλοι πάλι δεν ψωνίζουν από Τσιγγάνους, γιατί **ενστερνίζονται** την επικρατούσα άποψη πως εξαπατούν τους πελάτες τους. Ακόμη, η προκατάληψη δεν οδηγεί αναγκαστικά στη χρήση ρατσιστικής βίας, ούτε η χρήση ρατσιστικής βίας προϋποθέτει πάντα την ενσυνείδητη υιοθέτηση ρατσιστικών αντιλήψεων. Άλλωστε πολλοί ρατσιστές απορρίπτουν τους Τσιγγάνους ή τους Εβραίους χωρίς να γνωρίζουν τις ρατσιστικές θεωρίες και δίχως να έχουν διαβάσει ρατσιστικά βιβλία.

Συχνά γίνεται διάκριση ανάμεσα στον θεωρητικό και στον πρακτικό ρατσισμό, ανάμεσα «στη βία των λόγων», δηλαδή τον λεκτικό ρατσισμό, και στη χρήση φυσικής βίας. Ωστόσο, πολλοί στοχαστές θεωρούν αυτόν τον διαχωρισμό παραπλανητικό, επειδή οι λέξεις και οι πράξεις δεν ανήκουν σε ξεχωριστούς, ανεξάρτητους μεταξύ τους κόσμους. Αντίθετα, αλληλοκαθορίζονται σε μεγάλο βαθμό, καθώς είναι όψεις του ίδιου νομίσματος, στη συγκεκριμένη περίπτωση του ρατσισμού. Επομένως, ο ρατσισμός, ακόμη κι όταν εκδηλώνεται μόνο λεκτικά, είναι μια εν δυνάμει απειλή, αφού **υπαινίσσεται** την ύπαρξη «κατώτερων» κοινωνικών ομάδων ή ατόμων, που θα μπορούσαν κάθε στιγμή να αποτελέσουν αντικείμενο διακρίσεων, κοινωνικού αποκλεισμού, καταπίεσης και φυσικής βίας.

Η κατηγοριοποίηση ατόμων και κοινωνικών ομάδων σε «ανώτερες» και κατώτερες» πραγματοποιείται, όταν οι άνθρωποι αναζητούν τα στηρίγματα για τη συγκρότηση της ταυτότητας του «Εμείς» στη διαφοροποίησή τους από τους «Άλλους». Φυσικά, το να διαπιστώνει κανείς κάποιες διαφορές ανάμεσα στον ίδιο και στον «Άλλο», δεν σημαίνει ότι είναι και ρατσιστής. Ακόμη κι αν αξιολογεί αυτές τις διαφορές υπέρ του εαυτού του, τούτο δεν συνιστά αυτόχρονα¹ επαρκή απόδειξη για την ύπαρξη ρατσιστικής συμπεριφοράς, εφόσον δεν στρέφεται ενεργά εναντίον του άλλου. Ρατσιστής σε τελική ανάλυση είναι κάποιος που χρησιμοποιεί τη διαφορά με τον «Άλλον», προκειμένου να υπηρετήσει μέσω της επισήμανσης αυτής της διαφοράς κάποιο συμφέρον. Άλλωστε, ο ρατσισμός εξυπηρετεί πάντοτε, συνειδητά ή όχι, κάποια συμφέροντα, πολλές φορές ετερογενή. Επιπλέον, οι ρατσιστές αξιοποιούν

¹ αυτόχρονα: πραγματικά, αληθινά.

κάποιον πραγματικό ή φανταστικό κίνδυνο ως εφελτήριο² για την ανάπτυξη μιας **πλασματικής** συλλογικής συνείδησης, η οποία υποχωρεί ή/και καταρρέει, όταν εκλείψουν οι λόγοι που την τροφοδότησαν. Πρόκειται για το γνωστό σύνδρομο του «αποδιοπομπαίου τράγου», την αναζήτηση δηλαδή φανταστικών υπευθύνων, που εμφανίζεται σε περιόδους κρίσης, όταν οι απλοί άνθρωποι δεν μπορούν ή δε θέλουν να κατανοήσουν τα πραγματικά αίτια των προβλημάτων τους.

Σε ό,τι αφορά στη συμπεριφορά των μαζών, ο ρατσισμός, όπως άλλωστε και ο εθνικισμός, είναι μια μορφή λαϊκισμού που θέλει να μπερδεύει τα αίτια της κρίσης με τις συνέπειές της, όπως συμβαίνει σήμερα σε αρκετές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στις οποίες οι ντόπιοι εσφαλμένα θεωρούν τους μετανάστες ως **υπαίτιους** της ανεργίας, με αποτέλεσμα να ζητούν την απομάκρυνσή τους βαυκαλιζόμενοι³ ότι έτσι θα λυθεί το πρόβλημα.

Στη διαμόρφωση της ρατσιστικής σκέψης εμπλέκονται διάφοροι οικονομικοί, κοινωνικοί, πολιτικοί, ψυχολογικοί και πολιτισμικοί παράγοντες. Ως εκ τούτου, ο ρατσισμός δεν αποτελεί αυστηρά προσωπικό βίωμα ούτε όμως και γενικευμένη στάση. Είναι η συνιστώσα υποκειμενικών και αντικειμενικών παραγόντων που βρίσκονται σε σχέση αλληλεπίδρασης, ενώ εμφανίζεται πάντοτε σε ορισμένες συνθήκες και προϋποθέσεις και στο πλαίσιο μιας συγκεκριμένης κοινωνίας. Με άλλα λόγια, ο ρατσισμός δεν έχει τον χαρακτήρα του τυχαίου γεγονότος ούτε και εντάσσεται στο σχήμα της προκαθορισμένης και αναπόφευκτης πορείας.

Z. Παπαδημητρίου (2000). *Ο ευρωπαϊκός ρατσισμός*. Αθήνα: Ελληνικά Γράμματα, 45-49 (διασκευή)

ΘΕΜΑΤΑ

A. (Μονάδες 20)

A. Να αποδώσετε το κείμενο περιληπτικά (80-100 λέξεις).

(μονάδες 20)

B. (Μονάδες 15)

B1. Με ποια επιχειρήματα τεκμηριώνει ο συγγραφέας την άποψη ότι το να διαπιστώνει κανείς κάποιες διαφορές ανάμεσα στον ίδιο και στον «Άλλο» δεν σημαίνει ότι είναι και ρατσιστής;

(μονάδες 10)

² εφελτήριο: θέση ή κατάσταση που χρησιμοποιεί κάποιος ως σημείο εκκίνησης για την ευόδωση των στόχων του.

³ βαυκαλίζομαι: ξεγελώ τον εαυτό μου.

B2. Να δώσετε από έναν πλαγιότιτλο σε κάθε παράγραφο του κειμένου.

(μονάδες 5)

Γ. (Μονάδες 15)

Γ1. Να δημιουργήσετε μία πρόταση για καθεμιά από τις λέξεις του κειμένου με την **έντονη γραφή**, λαμβάνοντας υπόψη τη σημασία τους στο κείμενο: **προκατάληψη, ενστερνίζονται, υπαινίσσεται, πλασματικής, υπαίτιους.**

(μονάδες 10)

Γ2. Να εξηγήσετε γιατί ο συγγραφέας τοποθετεί σε εισαγωγικά τη λέξη «κατώτερων» στη δεύτερη παράγραφο (Συχνά... βίας) του κειμένου.

(μονάδες 5)